

TOS en de relatie met dyslexie

Steeds vaker kom ik tijdens mijn werkzaamheden als ambulante dienstverlener cluster 2 leerlingen tegen met een zeer ernstige leesachterstand en een daaruit volgende diagnose dyslexie.

Probleem is dat er nauwelijks tot geen vooruitgang m.b.t. lezen bij deze kinderen in het voortgezet onderwijs en basisonderwijs waarneembaar is ondanks alle hulp en dat er door externe bureaus gesproken wordt over 'uitbehandeld' zijn.

Het leesniveau van deze leerlingen bevindt zich vaak op het niveau begin groep 5 ondanks alle extra hulp en inzet. Welke hulp hebben deze kinderen nu nodig in het VO?

Tevens kom ik en dan met name in het praktijkonderwijs, ook leerlingen tegen zonder dyslexie verklaring, maar met een ernstige TOS en ook een zeer laag leesniveau op het niveau van begin groep 5. Een achterstand van gemiddeld 3 tot 4 jaar. We spreken hier van een ernstig probleem m.b.t. de functionele leesvaardigheid. Met een dergelijk laag leesniveau is het onmogelijk om de schoolboeken in het VO te lezen en dus ook te begrijpen.

De leerlingen met een dyslexie verklaring en zonder TOS diagnose blijken (tijdens de gesprekken met de ouders en school), al van zeer jong af aan problemen te ondervinden in de spraak-taal ontwikkeling. Er is bij deze leerlingen sprake van een gemiddelde en meer dan gemiddelde intelligentie maar toch lijken deze kinderen zich op de schoolse vaardigheden onvoldoende te ontwikkelen.

Alle reden dus om verder te kijken. Is hier een diagnose over het hoofd gezien? Hebben deze leerlingen een andere onderliggende ernstige problematiek? Kunnen wij bij deze kinderen spreken van een **TOS** (taalontwikkelingsstoornis)? Voorheen noemden wij dit **ESM** (ernstige spraaktaal moeilijkheden) sinds vorig jaar spreken wij van TOS. Internationaal is de term **SLI** (Specific Language Impairment)

Op de foto is een sheet te zien van de Lexima dyslexie conferentie van afgelopen week. Ook tijdens deze conferentie werd de relatie TOS- dyslexie besproken. DR. Ellen van de Walle sprak tijdens de lezing over **STOS** (specifieke taalontwikkelingsstoornis) .

Wat is een TOS? Wat is de relatie tot dyslexie? Hoe komt het dat we wel de dyslexie problematiek signaleren en niet de spraaktaal problemen die vaak al veel eerder in beeld zijn? Hoe bekend is deze problematiek in het onderwijs ? Wat zijn de signalen op school?

In deze blog geef ik aandacht aan de eerste twee vragen. De overige vragen volgen in de volgende blogs.

Wat is een TOS?

Kinderen (en ook volwassenen) met TOS hebben problemen m.b.t. de communicatieve redzaamheid. Bij mensen met TOS wordt taal in de hersenen minder goed verwerkt, waardoor ze bijvoorbeeld moeite hebben met het onthouden en leren van woorden of klanken. Een taalontwikkelingsstoornis is een onzichtbare beperking en dat maakt het vaak moeilijk om te diagnosticeren en om er begrip op school voor te krijgen

TOS is vaak op een jonge leeftijd te herkennen en met de juiste begeleiding kunnen veel problemen in de toekomst voorkomen worden. TOS gaat net als dyslexie niet over, maar net als dyslexie is er aandacht en hulp nodig om de schoolperiode met succes te doorlopen. Wanneer de juiste hulp en begeleiding wordt gegeven kan er voorkomen worden dat de achterstanden maar ook frustraties groter worden.

Tot het zevende levensjaar is de taalontwikkeling het sterkst. Vroege onderkenning en aandacht is dus van groot belang.

Er is sprake van een taalontwikkelingsstoornis als de stoornis op zichzelf staat en niet wordt veroorzaakt door bijvoorbeeld een gehoorstoornis, een verstandelijk beperking of wanneer er sprake is van onvoldoende taalaanbod.

Uit onderzoek is gebleken dat 5% van de bevolking een TOS heeft. Het betreft hier het verwerven van de moedertaal. Kinderen met TOS hebben moeite met spreken, moeite met het onthouden van woorden en klanken en moeite met het begrijpen van de taal. Zo is het voor deze kinderen moeilijk wanneer ze goed begrijpen wat er gezegd wordt, maar moeite hebben met het verwoorden van hetgeen ze willen vertellen.

Het is belangrijk dat men in de klas bijvoorbeeld weet dat deze kinderen erg veel moeite hebben met de verwerking van informatie en instructie, wat samenhangt met een zwak (verbaal) werkgeheugen. Tijdens de instructie in de klas kunnen ze de instructie niet of moeizaam volgen door de lange samengestelde zinnen en hebben ze vervolgens moeite met het onthouden en toepassen van de instructie. Hoe abstracter hoe moeilijker. Vaak wordt dit verward met een 'slechte' luisterhouding of concentratie problemen. Feit is dat deze kinderen 'afhaken' omdat de informatie te complex is om te volgen. Het zijn ook die kinderen die in de klas nooit weten wat ze moeten doen, maar niet omdat ze niet opgelet hebben....

Dit heeft invloed op lezen, begrijpend lezen, het rekenen en spelling.

We spreken dus van een TOS wanneer de spraaktaalontwikkeling van een kind zich onvoldoende ontwikkelt, terwijl er geen duidelijke verklaring voor is, zoals hoorproblemen, tweetaligheid, neurologische beperkingen of omgevingsfactoren. *De kijkwijzer van het Masterplan dyslexie* omschrijft het als volgt:

Het kind kan problemen ondervinden in;

- De taalvorm (klankvorm, opbouw en lettergrepen en verbuigingen)
- De taalinhoud (betekenis van woorden, zinnen en verhalen)
- Het taalgebruik in de context (de pragmatiek)

De relatie tot dyslexie.

Zowel de kinderen met een taalstoornis als de kinderen met een genetisch risico voor dyslexie hebben moeite met fonologische verwerking en fonologisch werkgeheugen.

Uit de onderzoeken die op dit moment plaatsvinden en in de afgelopen jaren zijn verricht is al gebleken dat er een duidelijke overlap in de problematiek is. Zo geeft het Masterplan Dyslexie aan dat er in de literatuur gesproken wordt van een percentage van 40% a 50% van kinderen met TOS en dyslexie. Er is dan sprake van een co morbiditeit, naast de taalontwikkelingsstoornis is er sprake van een leesstoornis.

Het Masterplan dyslexie heeft in een mooi schema de taaldomeinen uiteengezet in relatie tot TOS en dyslexie. Zowel bij een taalontwikkelingsstoornis als bij een dyslexie zien we problemen in de volgende domeinen:

- In de **spraakproductie**- taal: klanken of klankgroepen worden veranderd, vervangen of weggelaten

Lezen: fonemisch bewustzijn, verkeerde uitspraak van klanken bij hardop lezen.

- In de **centrale auditieve verwerking** – taal: moeite met verwerking van auditieve informatie. Trage reactie op vragen. Beperkte waarneming in complexe luistersituaties.
Lezen: problemen met auditieve analyse, auditieve synthese, auditieve discriminatie en het fonemisch bewustzijn.
- In de **grammaticale kennisontwikkeling** – taal: moeite met begrip en productie complexe zinnen, zwak zinsbegrip. spreken in kromme, onvolledige zinnen.
Lezen: leesbegrip, vloeiend lezen van teksten, gebruik van context bij het lezen.
- In de **lexicaal semantische kennisontwikkeling** – taal: moeite met woordvinding, een kleine woordenschat, zwak taalbegrip.
Lezen: net als in het hierboven genoemde taaldomein, het leesbegrip, vloeiend lezen van teksten en gebruik van de context bij het lezen.
- In de **pragmatiek** – taal: problemen met sociaal gebruik van de taal, moeite met figuurlijk en abstract gebruik van taal
Lezen: leesbegrip, moeite met impliciete en figuurlijke informatie.

Gelukkig ontwikkelen niet alle leerlingen met TOS leesproblemen en hebben niet alle leerlingen met leesproblemen TOS. Maar er is wel een verhoogd risico en om de juiste hulp te kunnen bieden voor schoolsucces en een positief zelfbeeld, is een goede diagnose van groot belang.

Leesproblemen kunnen door taalontwikkelingsproblemen ook later ontstaan door de beperkte woordenschat of onvoldoende grammaticale kennis. Veel leerlingen met TOS of een dyslexie laten vaak een combinatie van de problemen zien. Wanneer wij bijtijds de juiste hulp willen bieden aan deze leerlingen moeten we alert zijn op de signalen in de klas m.b.t. de taal en leesproblemen.

In mijn volgende blog bespreek ik de signalen van leerlingen met spraaktaal problemen in de klas en welke stappen dan wenselijk zijn.